

Frivillighet i samvirke

Frivillige organisasjoners medvirkning i beredskap og redningsarbeid

Nasjonal helseberedskapskonferanse 26. oktober 2022

Tora Aasland
Dr.philos.

Kronikk i Aftenbladet
27.04.2022

Mye og mange står bak beredskapen vår. Her fra den årlige skredøvelsen i Sirdal i 2019, med politiet, Luftambulansen og Sivilforsvaret – pluss en rekke frivillige fra Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Øvre Sirdal leitegruppe, speidere og Norske redningshunder.

📷 PÅL CHRISTENSEN

Redning uten frivillige?

KRONIKK: Det er på tide med en kartlegging av utviklingstrenden i den frivillige redningstjenesten.

Marte Kristine Halvorsen
Masterstudent i samfunnsikkerhet, UiS

Som frivillig i Røde Kors Hjelpekorps har jeg sjeldent vært stoltere enn da regjerings-

Norge er kjent for sin dugnadsånd – og dette går igjen også i beredskap. Den norske modellen er særegen ved at det offentlige har bygd opp redningsinnsats på det frivillige bidraget. Som eksempel er det ikke politiet selv som sitter på skiferdigheter, skredkompetanse og skredutstyr; det er det de frivillige som gjør.

Så kan en diskutere at det offentlige selv innehar beredskapsressurser som kan mobiliseres, deriblant Sivilforsvaret og Heimevernet. Som frivillig har jeg vært med på mange søk- og redningsaksjoner og gått side om side med heimevernssoldater. De er mange, og de kan mobiliseres stort.

Likevel kan ikke responstiden måle seg med dagens system for frivillig respons. I

Mye av denne kompetansen finnes ikke tilsvarende andre steder i landet.

Det er mange fordeler med å bruke frivillige i beredskapsarbeid. For det første er de frivillige ofte lokalkjente. Mange går mye i skog og mark og kjenner naturen godt. I et søk vil slik kunnskap være svært fordelaktig og bidra til god effektivitet.

Videre er frivillige en tilnærmet gratis ressurs for det offentlige. Dersom det går et skred, kan politiet trykke på «skredknappen» og regne med at det kommer kompetent mannskap, med egen mat, utstyr og kunnskap til å gjennomføre søk. Dette er motivert personell som bidrar uten tanke på å få timebetaling.

Rekruttering

Altså må ikke redningstjenesten bare forberede seg på å håndtere flere hendelser, men også nye type hendelser. Frivillige har vist seg å være både fleksible og tilpassningsdyktige. Eksempelvis bisto frivillige med koronatesting under pandemien – en aktivitet de ikke hadde kurs eller erfaring med fra før.

Men hva gjør vi dersom en økning – og endring – i hendelser ikke er forholdsmessig med rekruttering av frivillige inn til redningstjenesten?

Det offentlige må på ballen

Dersom politiet ringer ut en alarm, og det ikke er frivillige som kan stille, er det allerede for sent. Dette er et tema som må tas opp nå.

Frivillighet i samvirke som formell arbeidsform

- En gammel samarbeidsform om kunnskap og organisering anvendt på nye måter
- Formelt forankret i Stortinget i 1963
- En brobygger mellom offentlig og frivillig innsats
- Basert på tillit og gjensidig respekt
- Evne til å improvisere i kriser

Nasjonal verdiforankring

Grunnlaget for all redningstjeneste i vårt land er befolkningens rotfestede vilje til å yte hjelp når ulykken er ute.
St.meld.nr 86 (1961-62)

Den historiske forankring av beredskapssamvirket

St.mld.nr. 36 (1962-63)

Om samordning av redningstjenesten

«Det frivillige hjelpearbeid som gjøres av de forskjellige redningsinstitusjoner og enkeltpersoner bør være den grunnvoll som også fremtidens redningstjeneste hviler på.»

Stadfestet etter debatt i Stortinget 9. mai 1963

Dette samvirket er i senere tid ikke opphevet, men søkt styrket

De frivillige organisasjonene som part i beredskapssamvirke

- Hva er kjernen i dette samvirket?
- Samvirke i redningsarbeid mellom de profesjonelle nødetatene og representanter for de frivillige organisasjonene
- Forankret i det historiske grunnlaget og basert på avtaler

Ytre trusler som drivkraft for frivillig innsats gjennom historien

- Slaget ved Solferino 1859: sårete
- Unionsoppløsningen 1905: krigsfrykt
- Katastrofale forlis langs kysten/ på havet
- Pester, spanskesyken: smitte
- Tuberkulosen: forebygging
- Angrepet på Finland 1939: angrep
- Krigen i Norge 1940-1945: okkupasjon
- Covid-19-pandemien 2020: isolasjon
- Angrepet på Ukraina 2022: katastrofer

Frivillige hjelpeorganisasjoner

- hva drev dem, hva gjorde de?

- Ytre trusler som drivkraft: krig, pest, ulykker
- Trangen til å hjelpe
- De utdannet fagfolk: eks sykepleiere
- De bygget institusjoner: eks tuberkulose
- De drev folkehelsearbeid
- De bidro til kunnskap om lokal beredskap
- De drev nasjonsbygging og bygging av velferdsstaten
- De hadde med seg det humanitære perspektivet

Sentrale spørsmål:

Blir erfaringene fra nasjonsbygging, krigsopplevelser, ødeleggelser, frihetsbegrensninger og samarbeid i kriser ført videre til redningstjeneste, beredskapsarbeid og kommunal krisehåndtering?

Hva slags beredskap trenger vi?

Hvordan kan det lokale og det sentrale kommunisere og gi gjensidig læring?

Hvordan lærer vi å bygge en bedre verden å leve i?

Forskningsspørsmålene:

- Hva forstås med samvirke som arbeidsform?
- Hva er de frivillige organisasjonenes bidrag i redningstjeneste og beredskapsarbeid?
- Hvilken betydning har lokal kunnskap og lokal historie?
- Hvilken betydning har tillit og gjensidig respekt?
- Hvordan påvirkes samvirke av sentralisering og effektivisering?
- Betydningen av rolleforståelse og ledelse

Forskningsdesign

Hovedproblemstilling: «Hva karakteriserer samvirke som arbeidsform i redningstjeneste og beredskapsarbeid i Norge, og hvilke trusler står denne arbeidsformen overfor i dag?»

Kunnskapsgrunnlag/metoder:

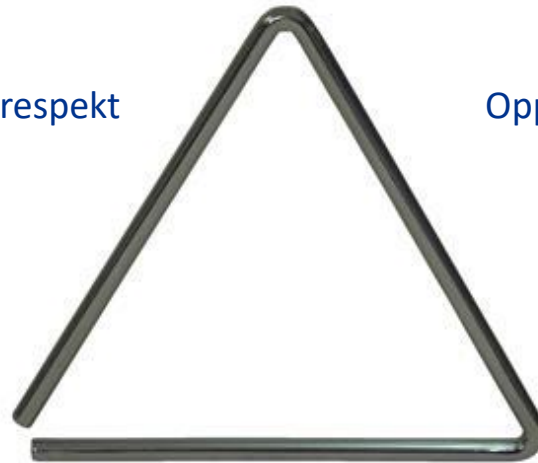
- Intervjuer med ressurspersoner, lokale ledere i frivillige organisasjoner, (beredskaps)kommuner, statsforvaltere
- Dokumentanalyser
- Egne erfaringer

Kjernen i beredskapssamvirket: tillitsbasert arbeidsform

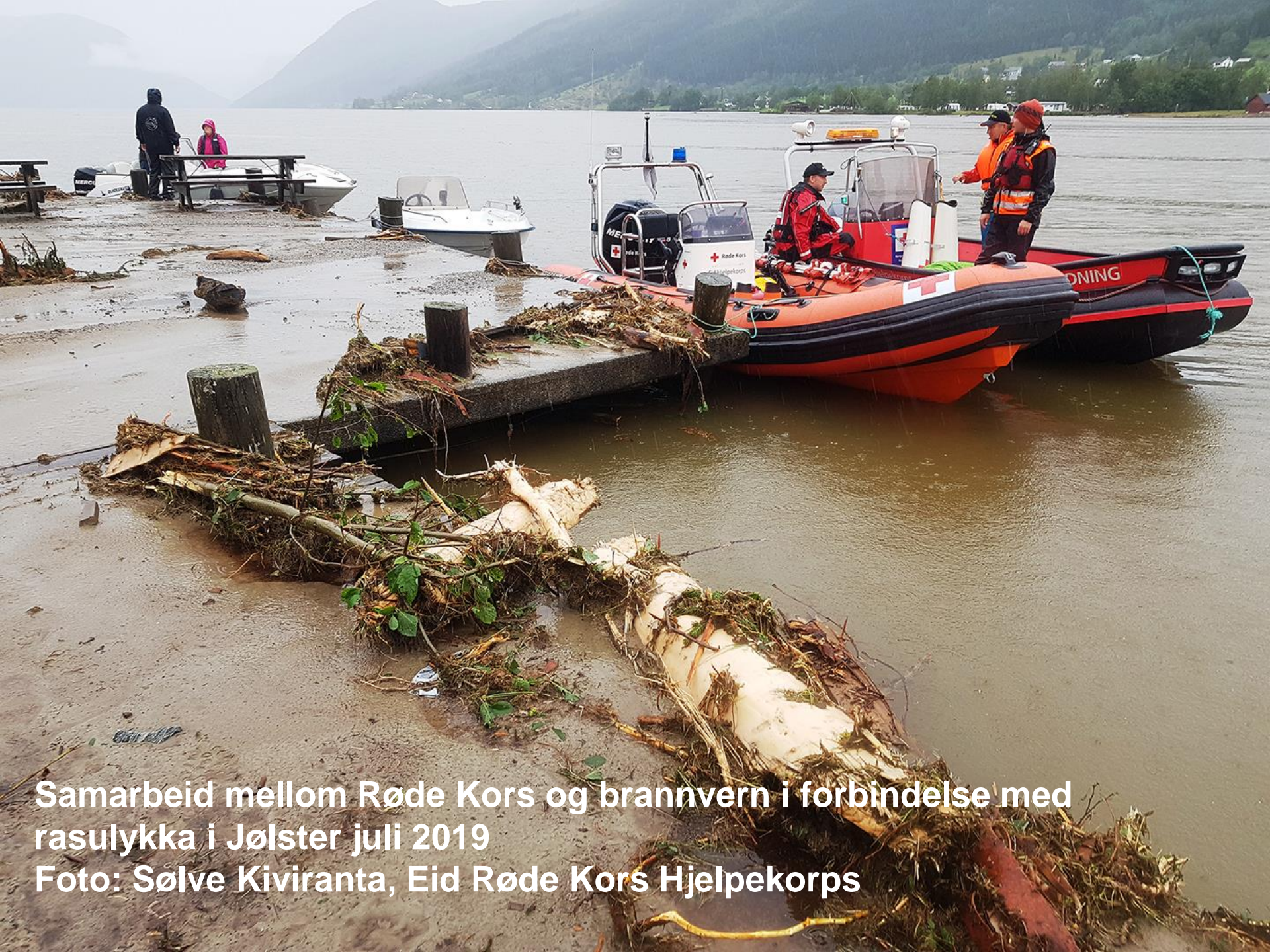
Det sosiale triangel som teoretisk modell
(Sennett, 2012)

Gjensidig respekt

Opptjent autoritet

Samarbeid gjennom en krise

Samarbeid mellom Røde Kors og brannvern i forbindelse med rasulykka i Jølster juli 2019
Foto: Sølve Kiviranta, Eid Røde Kors Hjelpekorps

«De frivillige hadde nøkkelen» (DSB-rapport)

300 frivillige ble hyllet for innsatsen da Viking Sky havarerte i Hustadvika i mars 2019. Men de må fortsatt steke vafler og selge lodd for å ha råd til å redde andre med frivillig arbeid. (nrk.no 20.11.19)

Nødhjelpkonvoi Ukraina 2022

Flere aktører – flere ressurser

Foto: Røde Kors 2021

Hvordan oppfattes beredskapssamvirke lokalt?

Intervjusvar fra forskningen

- «Viktig med lokale frivillige. Mer nyttig enn sentrale profesjonelle» *(Leder beredskapskommune)*
- «Hente kunnskapen der den er!» *(Leder beredskapskommune)*
- «Politiet respekterer autonomien hos de frivillige deltakerne. En føler å være medlem av kjeden, ikke bare noen «i tillegg»» *(leder for lokal frivillig organisasjon).*

Hendelser skjer overalt!

HRS-hendelser i Norge 2017

Kilde: Hovedredningsentralen

Sårbarhet og svikt i håndtering av kriser og katastrofer

- Ikke forberedt
- Uklare roller i kriseledelsen
- Manglende konsekvensanalyser av helheten i samfunnsfunksjoner: Nedstenginger, innskrenkinger, forsyningssvikt, isolasjon beskyttelsesbehov
- Manglende kunnskap om ettervirkninger: fysiske og psykiske
- Mangelfull inkludering av frivilliges innsats

Finner ressursene hverandre? Blir alt bra?

Gjørsv-rapporten NOU 2012:31

Koronakommisjonens rapport NOU 2021:6

Med flere.....

Hva skal til for at ressursene skal finne hverandre?

- Lokale og sentral kunnskap og erfaring
- Kriseledelse med forståelse og respekt
- Gjensidig respekt
- Erfaring fra øvelser som inkluderer det lokale og de frivillige
- De ulike kompetansene i en helhet
- Tillit til en fleksibel arbeidsform/samvirke
- Erfaringslæring satt i system

Frivillige organisasjoner i samvirke: en ukjent spesialistorganisering?

- Håndtering av akutte situasjoner (redningstjeneste, akuttmedisin, større kritiske hendelser)
- Møte mellom organisasjonsteori, krisehåndtering og mennesker med ekspertkunnskap – fra redningshund til fjellklatring – og med solid lokalkunnskap!
- Utfordrer tradisjonell organisasjonsteori, strukturtenking og formelle kommandolinjer
- Krever kunnskap, erfaring med samarbeid og dialog, tillit og kompetent ledelse

Beredskapsarbeidet: hvordan kan vi beholde frivilligheten?

- Definere ytre og indre trusler
- Trenger kunnskap, bevisstgjøring og engasjement
- Motivasjon til å delta gjennom organisasjonenes fellesskap
- Frivillighet som samfunnssikkerhet?
- Respekt for frivillighetens verdigrunnlag og egenart. Verdsetting.
- Ledelse og rolleforståelse
- God samordning
- Møteplasser og øvelser

Tillitsbasert og tillitsskapende beredskaps- og kriseledelse: Hvordan gjøre den bedre?

- God samordning og klare styringssignaler!
- Forstå og håndtere risiko og usikkerhet
- Brobygging mellom profesjonell trening og lokalt frivillig engasjement: Øve sammen!
- Tillit og samspill som strategisk forståelse
- Totalforsvar for alle aktører:
 - forebygging, beredskap, krisehåndtering, debrief
- Forstå samspillet mellom de formelle systemene og frivillige organisasjoner: sømløst ekspertsamvirke

Gjerdeklyveren: samordning og kommunikasjon

Gjerdeklyver på Utsira

«Mannen»